

**LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO
PETICIJŲ KOMISIJA**

**IŠVADA
DĖL PETICIJOJE PATEIKTO SIŪLYMO NETENKINIMO**

2024 m. balandžio 10 d. Nr. 250-I-5

Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisija 2024 m. balandžio 10 d. posėdyje išnagrinėjo pareiškėjo peticiją, kurioje pateiktas siūlymas pakeisti Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau - CK) 3.192 straipsnio 2 dalį, numatant, kad vaiko išlaikymo dydis nustatomas Vyriausybės nustatyta tvarka ir priėmė sprendimą teikti Seimui išvadą netenkinti šio siūlymo. Sprendimas priimtas, atsižvelgus į Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos nuomonę dėl peticijoje pateikto siūlymo.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad tėvų teisė ir pareiga – auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad pareigos rūpintis vaiku, auklėti jį ir išlaikyti, sudaryti normalias gyvenamosios aplinkos sąlygas kyla iš tėvų prigimtinės prievolės būti atsakingiems už vaikų padėtį iki jiems sulaukiant pilnametystės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K–3–259/2004). Tėvų pareiga išlaikyti vaiką yra absoliuti, todėl šios turtinės asmeninės prievolės jie negali atsisakyti vykdyti arba perkelti vykdymą kitiems asmenims, taip pat ir vienam iš tėvų, su kuriuo gyvena vaikas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K–3–369/2003). Tėvų pareiga išlaikyti nepilnamečius vaikus yra įtvirtinta ir Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 27 straipsnyje bei Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 13 straipsnyje.

CK 3.192 straipsnyje yra įtvirtinta tėvų pareiga materialiai išlaikyti savo vaikus. Dėl vaikams teikiamo išlaikymo formos ir dydžio tėvai gali susitarti (CK 3.192 straipsnio 1 dalis), o tuo atveju, jeigu tėvai nesusitaria ir vienas iš jų nevykdo pareigos išlaikyti savo vaikus, išlaikymo formą ir dydį nustato teismas sprendimu (CK 3.194, 3.196 straipsniai). Atkreiptinas dėmesys, kad CK nėra reglamentuojama, kokio konkrečiai dydžio išlaikymą turi teikti kiekvienas iš tėvų, todėl, sprendžiant

dėl priteistino išlaikymo dydžio, turi būti vadovaujamosi CK 3.192 straipsnio 2 dalyje įtvirtintais kriterijais: išlaikymo dydis turi būti proporcingas vaiko poreikiams ir tėvų turtinei padėčiai bei užtikrinti būtinas vaikui vystytis sąlygas. Pastebėtina ir tai, kad materialinį išlaikymą savo vaikams abu tėvai privalo teikti proporcingai savo turtinei padėčiai (CK 3.192 straipsnio 3 dalis). Pagrindas apskaičiuoti vaikui reikalingą išlaikymą yra jo poreikiai, kurių kriterijai CK nėra detalizuoti, tačiau yra nuosekliai išplėtoti kasacinio teismo praktikoje. Nustatydamas konkretaus vaiko poreikių turinį, teismas turi įvertinti, ar išlaikymas bus pakankamas vaiko būtinoms vystymosi sąlygoms tenkinti, t. y. ar bus patenkinti vaiko poreikiai maistui, aprangai, būstui, sveikatai, mokslui, poilsiui, laisvalaikiui, kultūriniam ir kitokiam ugdymui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-209/2013). Pažymėtina ir tai, kad visapusiškam vaiko vystymuisi turi būti tenkinami ne tik jo būtinieji poreikiai (maistas, apranga, higiena ir pan.), bet skiriamas dėmesys vaiko laisvalaikio, bendravimo, saviraiškos pomėgiams, lavinami gabumai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-491/2013).

Atkreiptinas dėmesys, kad vaikų poreikių ir tėvų turtinės padėties proporcingumo principas reiškia, kad vaiko išlaikymo dydis tiesiogiai priklauso nuo vaiko poreikių ir tėvų galimybių šiuos poreikius patenkinti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-303/2008). Pagal kasacinio teismo išaiškinimus, įstatyme įtvirtintas proporcingumo principas tarp vaikų poreikių ir tėvų turtinės padėties reiškia tai, kad vaiko išlaikymo dydis tiesiogiai priklauso nuo jo tėvų turtinės padėties. Tačiau pažymėtina tai, kad sunki tėvų padėtis turi reikšmės tik išlaikymo dydžiui, o ne išlaikymo prievolės egzistavimui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. rugsėjo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-469/2006), todėl Pareiškėjo teiginys, kad vadovaujantis esamu teisiniu reguliavimu „motinos gali išvis neprisidėti prie vaikų išlaikymo, nors pagal teisę abu tėvai privalo vaikus išlaikyti vienodai“ yra nepagrįstas. Vadovaujantis kasacinio teismo praktika, tėvų turtinė padėtis turi būti vertinama, atsižvelgiant į faktinių aplinkybių visumą: tėvų gaunamas pajamas, turimą kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą, investicijas, sveikatą, išlaikytinių skaičių, taip pat į tėvų elgesį, siekiant uždirbti, gauti pajamų vaikams išlaikyti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-379-916/2021, 60 punktas).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pripažįstama, kad orientaciniu kriterijumi, priteisiant vaikui išlaikymą būtinoms poreikiams patenkinti, *gali būti laikytinas minimaliosios mėnesinės algos dydžio išlaikymas, tačiau šis kriterijus yra tik orientacinis ir taikytinas atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-71/2010). Minimalus darbo užmokestis paprastai gali tenkinti tik minimalius, būtinuosius žmogaus poreikius, o vaiko visapusiškam vystymuisi užtikrinti turėtų būti tenkinami ne tik jo būtinieji poreikiai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje

byloje Nr. 3K-3-16-706/2016, 32 punktą). Todėl kiekvienu atveju vaikui išlaikyti reikalinga suma nustatoma atsižvelgiant į tėvų finansinius pajėgumus (turimą turtą, pajamas, turimų išlaikytinių skaičių, sveikatą ir pan.) ir kiekvieno vaiko poreikius (sveikatą, gabumus, kurie turi būti lavinami, ir pan.). Sunki tėvų turtinė padėtis gali turėti reikšmės išlaikymo dydžiui. Svarbu paminėti ir tai, kad įsiteisėjusiu teismo procesiniu sprendimu priteisto išlaikymo nepilnamečiam vaikui dydis bet kada gali būti peržiūrėtas (pakeistas) jei tam atsiranda pagrindai, pvz., įvykus esminiam tėvų turtinės padėties pasikeitimui (CK 3.192 straipsnio 2 dalis, 3.201 straipsnio 1 dalis), o taip pat ir pasikeitus nepilnamečio vaiko poreikiams (CK 3.192 straipsnio 2 dalis).

Kasacinio teismo praktikoje pažymima, kad tėvų pareiga teikti vaikui išlaikymą yra imperatyvi ir jos nevykdymas negali būti pateisinamas gaunamomis minimaliomis pajamomis ar išlaikymo teikėjo nerūpestingu, nesąžiningu elgesiu. Dėl to nustatant vieno iš tėvų turtinę padėtį, vertintinas ne tik jo turimas turtas ir gaunamos pajamos, bet ir tai, kokių priemonių jis ėmėsi, kad gautų atitinkančias savo amžių bei profesines galimybes pajamas, iš kurių būtų teikiamas išlaikymas vaikams (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-491/2013; 2016 m. vasario 3 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-16-706/2016 29 punktą; 2018 m. vasario 22 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-70-969/2018 21 punktą). Pažymėtina, kad teismų praktikoje nurodyta ir tai, kad teismas negali priteisti vaikui išlaikyti daugiau, negu objektyviai leidžia tėvų turtinė padėtis, todėl kiekvienu konkrečiu atveju nagrinėdamas bylą dėl išlaikymo priteisimo ar jo dydžio pakeitimo teismas privalo nustatyti tėvų turtinę padėtį, t. y. visas jų gaunamas pajamas, turtą, būtinas išlaidas ir vaiko poreikius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-294/2010). Kasacinio teismo praktikoje pabrėžiama, kad tėvų turtinės padėties kriterijus yra reikšmingas, bet ne lemiantis, sprendžiant dėl priteistino išlaikymo dydžio, dėl kurio sprendžina kiekvienu atveju individualiai įvertinant reikšmingas aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-209/2013).

Teisingumo ministerijos nuomone, šiuo metu galiojantis CK įtvirtintas vaikų išlaikymo dydžio ir formos parinkimo modelis tinkamai užtikrina vaikų teisių ir interesų apsaugos gynimo principo įgyvendinimą, sudaro prielaidas teismams kiekvienu konkrečiu atveju priimti individualizuotą ir pagrįstą sprendimą, o susiformavusi kasacinio teismo praktika užtikrina tai, jog vaiko išlaikymo dydis būtų parenkamas objektyviai įvertinus visas byloje esančias aplinkybes.

Seimo kanceliarijos Teisės departamentas atkreipė dėmesį į tai, kad Konstitucinis Teismas, sprenddamas klausimą, ar Seimas gali pavesti Vyriausybei reguliuoti santykius, susijusius su žmogaus teisėmis ar laisvėmis, 1995 m. spalio 26 d. nutarime konstatavo: „Teisės leisti įstatymus delegavimas Vyriausybei turi būti legitiminis, tai yra pagrįstas valstybės konstitucijoje įtvirtintomis nuostatomis. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įstatymų leidybos delegavimas nenumatytas, todėl Vyriausybė gali priimti tik poįstatyminius teisės aktus. Įstatymų ir poįstatyminių valdymo aktų reguliavimo ribos

priklauso nuo daugelio veiksnių – teisės tradicijų, visuomenės politinės ir teisinės kultūros lygio, tačiau, tiek teisės teorijos, tiek įstatymų leidybos praktikos požiūriu, tam tikri visuomenės prioritetiniai dalykai turi būti reguliuojami tik įstatymais. Demokratinėje visuomenėje prioritetas teikiamas žmogui, todėl viskas, kas susiję su pagrindinėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis, reguliuojama įstatymais. Tai ir žmogaus teisių ir laisvių patvirtinimas, ir jų turinio apibrėžimas, ir apsaugos bei gynimo teisinės garantijos, ir leistinas jų apribojimas, ir kt.“.

Konstitucinis Teismas savo nutarimuose taip pat yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją su žmogaus teisių ir laisvių turinio apibrėžimu ar jų įgyvendinimo garantijų įtvirtinimu susijusių teisinį reguliavimą galima nustatyti tik įstatymu; kai Konstitucija nereikalauja įstatymu reguliuoti tam tikrų su žmogaus teisėmis, jų įgyvendinimu susijusių santykių, jie gali būti reguliuojami ir poįstatyminiais aktais – aktais, reglamentuojančiais žmogaus teisių įgyvendinimo procesinius (procedūrinius) santykius, atskirų žmogaus teisių įgyvendinimo tvarką ir pan. (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. gegužės 5 d., 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimai). Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus argumentus, manytina, kad teisinis reguliavimas, kuriuo nustatomi nepilnamečių vaikų teisės gauti materialinį išlaikymą pagrindiniai turinio elementai, tarp jų nepilnamečių vaikų išlaikymo dydžio nustatymo kriterijai turėtų būti nustatyti įstatyme (CK), bet ne Vyriausybės priimtame poįstatyminiame teisės akte. Poįstatyminis teisės aktas galėtų detalizuoti įstatymo (CK) nuostatas, bet ne nustatyti nepilnamečių vaikų išlaikymo dydžio nustatymo taisykles.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį į tai, kad Europos Sąjungos šalių teisinis reguliavimas šioje srityje yra skirtingas, tačiau didžiojoje dalyje valstybių išlaikymo dydį nustato teismas, išlaikymo dydis siejamas su vaiko individualių poreikių tenkinimo užtikrinimu.

Manytina, kad esamas teisinis reglamentavimas bei teismų praktika vaikų išlaikymo dydžio nustatymo srityje atitinka prioritetines vaiko teisių ir interesų apsaugos principus. Tą būtų sudėtinga užtikrinti įtvirtinus konkrečias taisykles ir / ar sumas (ar procentinę gaunamų pajamų dalį, kaip siūlo pareiškėjas), kurios turėtų būti skiriamos vaiko išlaikymui.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos peticijų konstitucinio įstatymo 18 straipsnio 4 dalies 2 punktu ir Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisijos nuostatų, patvirtintų Seimo 2023 m. birželio 27 d. nutarimu Nr. XIV-2101 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisijos nuostatų patvirtinimo“, 8.7 punktu, Seimo Peticijų komisijos išvada dėl pareiškėjo peticijoje pateikto siūlymo netenkinimo teikiama Seimui, taip pat siūloma įtraukti į Seimo VIII (pavasario) sesijos darbotvarkę Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisijos 2024 m. balandžio 10 d. išvados Nr. 250-I-5.“ projektą.

R. Kniukštienė, tel. (0 5) 209 6591, el. p. rimante.kniukstiene@lrs.lt